

ROLF AUNE

To vårnetter

I en gammel krigers sinn kan tankene gå på mange vis og på underlige veier. I Johan Falkbergets bok «Christianus Sextus», kan man lese om Brodde, dragon nr. 1017 ved Norrlandske regimente — den kulestrøkne rytter fra Poltavas grå sletter og dødsbataljonen langs Essandsjøen. Knekten som gikk tilbake over Kjølens fjell fra Refsund sokn i Jämtland for å finne sin øverste, friherre Oxenstiernas ben ved Essanden. Til en liten garnbu kom han, en skygge på vatnet mellom det gule storrgress, en åre med halvbrent gråvierkvist; i et hjørne et sundrevet fiskenett, bundet av hestetagl. Den gamle hovslagerknekt luktet på garnet, kjente dåmen av hest, kom i humør, prustet som en fole, tok sin fløyte og gikk ut i fjellnatten, hvor tonene fra tidlige morgenritt mot Popoffka, — og fra dødsmarsjen ved Essandsjøen dukket opp i hans sinn.

Vi, som rente på ski i 1940, i rundrygget, grønn vadmél, mellom Fjordbotneidet, Lapphaugen og Leigastind i Sør-Troms, vi har glemte det meste fra den tiden. I våre sinn dukker nesten aldri toner opp, så alt for meget har skjedd siden. Men en sjelden gang, helst i tidlige vårnetter, når jeg står i snøen bak min egen bu mellom hjemlige fjell, når jeg har hugget råbjørk og lagt i ovnen, da kan det hende at jeg blir stående der, — kjenner lukten fra bjørkrøyken og hører suset fra ovnsrøret. Da minnes jeg andre fjell — for slik suste det i rørene fra teltovnene våre på Lapphaugen, slik luktet det, og slik bodde vi i snøskavler mellom små bjørkhauger. Stjerneblank har himmelen løftet seg over min bjørkhaug når jeg har

vært der, det har vært stille i ensomheten. Men på Lappaugen var himmelen lysere, vår-, vinterhimmel, og vi hørte mitraljøsene inne i Gressdalen der kamplinjen gikk. Meget har vi glemt, men minnet sitter igjen om en flat dal, som snodde seg ut og inn mellom høye fjell, et underlig nattlys, og en underlig vår som kom og gikk. — Noen av oss kunne godt tenke oss å se disse fjellene igjen.

En dag dro jeg — — 120 mil nordover med fly. To netter og én dag skulle jeg ha for meg selv der oppe, to vårnetter. Over fjell fløy jeg, langs fjell og under fjell. Til slutt over hav av skyer før vi landet på Bardufoss. Fjellskiene var med, en svart militærkjel — og gammelhunden, min trofaste venn. Med buss dro vi vestover igjen noen mil, over Fossbakken, Lappaugen og ned til Gratangen. I vårkvelden vasset jeg rundt i djup snø på Fjordbotneidet, der Bergartilleriet sto under angrepet på Gratangen. Jeg fant haugen der vi grov oss inn den første, forrykende uværnsnatten. Jeg gikk ned i dalen, ned lia der vi rykket fram, så husene der så mange av mine kamerater falt, gikk opp på veien igjen, tok skiene og sekken og gikk veien tilbake til Lappaugen. Da blåste det opp, var jordfokk og kok av snø der passet presser vinden sammen mellom fjellene før det bærer nedover mot Lappaugvatn. Hit hadde restene av vår bataljon kommet gjennom Spansdalen etter tragedien i Gratangen. Vi hadde gått på ski langs veien, som var full av bunnløs sørpe. Opp den samme dalen hadde han kommet som gutt, sammen med sin far, distriktslegen på Ibestad, min gamle jegervenn O. F. Borchgrevink, i 1912. Da var det bare en sti opp Spansdalen fra Lavangen, fortalte han, og det var friske klødrag etter bjørn på bjørkestammene. I 1940 hadde også bjørkene lyse klødrag i barken, men det var risp av kuler, og vi hørte mitraljøsene fra fjelltoppene i sør. Nå var kulerispene i bjørkeleggene grodd, ny ungskog var vokset opp, men himmelen over Lappaugen var den samme da snøskurene gav seg. Jeg fant en haug, grov meg inn i en skavl, hugg råbjørk med storkniven, brente saftig kvist og kokte ram Liberia kaffe, slik vi gjorde i 1940. Og så drev bjørkrøyken over Lappaugen igjen. Jeg stekte rogn som spratt opp i øynene, og smakte nettopp slik den gjorde hver dag de 3 ukene vi lå der inne.

Stjerneblank løftet himmelen seg. Snøen spekte, med søkk og

Flat og flå går dalen sørover

Foto: Forfatteren

furur, lyste blåkald i natten. Mot morgensiden rente jeg på skare mellom snøflekkene langs Stormyra.

Flat og flå går dalen sørover. Elva renner midt i, med store slyng gjennom lav vidjeskog og mellom kjegleformete hauger av morene. På slike hauger lager snøugla reir i mager-år, da flyr hun over fjellet og tar det hun trenger av liv. Jeg rente langsomt innover. Rypesteggenes kammer lyste som røde bær under grågrønn vidjekvist langs elva, — rypehønene lokket. Jeg hørte enkelbekkasinen også, høgt under himmelen. Kanskje var det fordi dalen var så flat at himmelen løftet seg så høg mellom Sølvfjell og Melkfjell, luftig og blå, med gullbrem fra tidlig morgensol på to store, kvite skyer. I svimlende flukt, ut og inn gjennom skyene skjænet myrbukken, som han også kalles, ham kjenner alle som vandrer i vårnetter. En annen forunderlig lyd kom fra myrkanten, der en kilde sprang opp i dagen så snøen var smeltet, og det var bår mark i en vid ring med bratte snøkanter omkring. Der hørte jeg en klokke som tikket —

tikka-tikka-tikka, sa det. Jeg har hørt lyden ved bortgjemte myrer i gammel skog, og fra små grasmyrer, mellom buldrende orrhane-spill og tiurens mystiske knepp på tidlig-morgenen. Men aldri hadde jeg sett fuglen som laget lyden. En liten, usanselig grå fugl var det, en enkelbekkasin. Det var hunnen, den stillfarende viv til denne luftens brekende bukk, som kastet seg i vill flukt mellom skyene og laget mekrende lyder med halefjærene, til ære for henne. Litt sammenhuket satt hun, nikket med hodet og tikket hver gang hannen gjorde sin sidelengs styrtflukt.

Slike vårnetter er aldri like, og denne natten ved Stormyra var annerledes enn alle andre netter jeg har opplevet. Sølvfjell hevet seg lysende kvit, lia under var saftigbrun av ung bjørkskog. Her i hallet står steinguden lappene ofret til når de kom flyttende med sine dyreflokker først på mai hvert år. Dalen har vært tilholdssted for svensk-lapper om sommeren, de har hatt læger her inne fra gam-melt av.

Ras hadde gått i Høgtind, sopet fjellsiden, skuret berg og grus nedover og lagt det som en skitten foss av stivnet snø under. Slik gikk også rasene da vi rykket fram gjennom dalen i 1940, med bulder og brak, som gjorde drønnene fra flybombene til uskyldige smell. Rasene tok et telt en gang, grov ned en kaffekjel, som ble funnet djupt under snøen, varm enda. Det var all skade vi hadde av naturen.

Over Storsteinaksla kom jeg før sola gjorde føret umulig. I passet der inne hvor Gressdalen begynner, slo jeg meg ned på en barfleck og lot dagen komme. Jeg hadde Rivtind over meg, kvit-pudret av frosset, kald nysnø. Den er stor og vid, og på kartet er den grønn av evig is.

I 1940 gikk små, musgrå Lyngen-hester på rabbene her inne og gnog, våre trénhester som hadde dratt lassene fram til frontlinjen mens føret holdt om natten. Nå beitet rein på rabbene, og på barfleckene høgt til fjells. Bjellene hørtes nære, gryntingen fra simlene også, når de lokket på kalvene som sprang yre over snøflatene, helt ute mot stupet. Men dyrene så små ut, for de var langt borte, og høgt oppe. Slik er fjellene her, ruvende og ville, rett opp fra dalen.

Utover dagen lå jeg i sola og sov, flyttet kanskje til en annen sol-varm plass etter som sola gikk, satt med kikkerten og så på alle de fjell og tinder vi kjempet om, på alle de fjellsider vi slet oss opp med ammunisjon og proviant, der vi bar og stampet gjennom snø som nådde oss under armene. Det var mye å se igjen, mye å huske.

Neste natt, i 1/2 5-tiden, sto jeg under Leigastind. Jeg hadde satt skiene og sekken igjen nede i skråningen mot Leigasvatn og gått på beina opp mot toppen. Jeg så berghammere jeg kjente, snøskavler og søkk. Gikk innover i skaret, og lette etter en bestemt stein. En stor og furet stein mellom hundre andre steiner i fjellet. Snødrevet var tjukt sist vi var her, vi så ikke stort, men draget i terrenget husker jeg, og jeg krøp og gikk, og følte meg fram.

Svart og bister som en samisk gud sto han der plutselig og truet mot Leigescoccas mektige topp. På en haug av morene sto steinen, midt i et pass mellom ville fjell. Steinen var stenket med blod da vi kom dit forrige gang, — i flate skyttergroper, møysommelig hakket ut av grusen, lå våre døde fiender. Skodde og snø drev langs fjell-sidene, hvirvlet langsomt rundt og fylte hele skaret mellom Leigas-tind og Britatind, navn vi aldri glemmer, vi som var der oppe den gang.

Slik sto steinen i 1940, og slik sto den over 20 år seinere. Så lite forandres fjellet. Selv været var det samme. Snø og tåke drev, fjell og tinder kom bort i drøvet, — bare steinen sto der som en dyster skygge høgt i skoddehavet. Bak den hadde ryper søkt ly. Generasjon-er av ryper. De hadde plukket grus mellom mitraljesebelter og hauger av tomme patroner som enda ikke var dekket av det gruslag vær og vind legger opp mens årene går.

Johan Falkberget, som har levet sitt liv ved fjellet, skriver at da Brodde nærmet seg Kjølen med kaldere netter, blå skar og sluk, der skyggene ble kaldere og svartere etter hvert som han gikk inn

Det var ikke hver natt at føret holdt
Foto: Forfatteren

i dem, da så han bare en død og drept verden. Brodde rykket fram mot en fiende: fjellet, snøen, kulden. Men *vår* fiende i fjellnettene var mennesket. Fjellet var vår venn, fjellet kjente vi, og det gav oss vern, så kaldt og kvelende det enn var i snøstorm. Dette tenkte jeg på da gammelhunden viste meg veien tilbake, da vi lette oss forsiktig fram langs stup og hengskavler, ned mot Leigasvatn.

Vi fant rabben der nede hvor vi hadde vår framskutte post i feltvakten, langt foran egne linjer. De nettene vi lå der var «hämsk», som Brodde sa, men det var fordi snøskurene kom og gikk, og fikk snøblokker og stein til å røre på seg og likne på mennesker under snikende framrykking fra dype skyttergraver, som vi visste lå bent imot oss på andre siden av vatnet. Da hendte det at det smalt fra denne posten, jeg hadde selv tomhylser som lå der enda, men smellene kom bort i snøkavet.

Vi kokte kaffe der, gammelhunden og jeg. Følte ikke fjellets uhygge sterkere enn at jeg hadde rasket sammen litt tørr mose og tent en liten varme med noen feitvedpinner jeg alltid har i sekken. Jeg satt og tenkte på om det kunne være sant at jeg hørte rypesteggen her, en morgen, i det grå øyeblikk før sola kom fram bak Bukkefjell. At jeg selv likesom kom tilbake til livet fra uhyggen og lokket steggen til meg så den til slutt satt på geværløpet, dette dødens kalde redskap som lå ferdig til bruk. Det var umulig, tenkte jeg, og så hvor svart og goldt det var rundt meg, med stupet ned mot Gressdalen og Bukkefjell bent imot. Men, virkelig, nede i stupet skrattet en stegg, som kom, fra stein til stein opp mot meg mens jeg lokket. For gammelhunden var ikke dette noe nytt, han satt dørgende stille og så på denne sønnesønns sønns sønnesønn av en stegg som en gang hadde brakt troen på livet tilbake til meg igjen.

Langt på morgenen var det jeg spente skiene på og rente i lange kryss ned mot Storfossen. Fjellsiden er drøy nedover, jeg måtte ta lange slag ut til begge sider. — Skareføret holdt, men det var likesom at sekken var tyngre og bena så mye svakere enn jeg husket de var da jeg før her før, opp og ned på patrulje om nettene.

På andre siden av dalen lå Store Ballak, en av de mest dominerende stillinger vår fiende hadde. Angrepene ble slått tilbake gang på gang, og var nesten oppgitt da den trønderske bombekaster ble

Der borte — hvor fjellet svartner — lå skyttergravene

Foto: Forfatteren

satt inn fra utløpet av Leigasvatn. Skjøt høgt over dalen, 2 skudd, fikk en fulltreffer på det 3., som ryddet den fiendtlige stilling helt.

Inne i Bukkedalen så jeg Neverfjell, som først ble tatt etter at guttene i Bergartilleriet plukket sine kanoner helt fra hverandre og bar dem på sin rygg over to skummende elver, fra det ene fjellet til det andre, og fikk dem i stilling igjen.

Storfossen var det sentrale punkt. Her rykket de kjempende styrker fram, og siden de uendelige rekker av slitne unggutter som bar forsyninger fram til kamplinjen, gutter som ikke hadde vært i hus på ukesvis, men levet under åpen himmel i fjellet og levet på svart kaffe, rogn og stomp.

Jeg fulgte Vassdalselva nedover. Da var jeg kommet tilbake til våren igjen. Lukten av bar mark kom med værdraget opp dalen. Jeg så blomster der snøen var borte i ringer rundt trærne. Bjørkfinken bygget allerede reir i de solvarme bergene ved Storfossen.

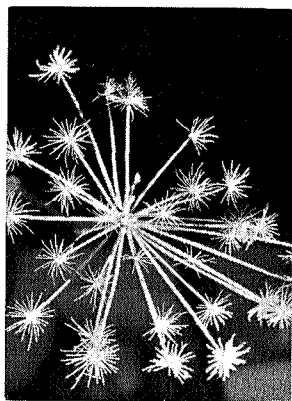
Vassdalselva gikk stri, og på andre siden av dalen sto elva fra Kobberfjellvatnet som en sprut, rett ut av fjellsiden. Den renner i stille loner oppe på fjellet, forsvinner plutselig og kommer ut igjen, langt nede i fjellsiden mot Vassdalen.

På en av de øverste gården i Vassdalen tok jeg inn, ville låne telefon og få skyss ned til Bjerkvik. Da folket fikk høre hva jeg var for slags kar, ble jeg traktert på det beste, og praten gikk som mellom gamle kjenninger.

— Hvordan er det? spurte jeg en kar som kom inn litt senere, han så litt halvgammel ut, snau i håret, — står den kloppen enda, som vi bygde over elva før angrepet på Lille-Ballak? — Ka for en klopp? spurte karen. — Ja, du husker da kloppen! — broen vi bygde av bjørkestranger i 1940, sa jeg.

— Næ, æ husker ingen klopp, som du kaller det, sa karen og smilte, — og kosdan skulle æ huske det — æ som bare var 11 år den gangen, og evakuert —.

Jeg måtte se på «gutten», jo, tiden går fort for oss mennesker, — men fjellet, det er alltid det samme.

PER HJORT
ALBERTSEN

På leting etter inspirasjonens kilder

Det er merkelig hvordan enkelte bilder fra barndommens bøker kan stå klart og levende for en. Når som helst kan bildene fremkalles i hukommelsen med alle detaljer og all stemningsfylde.

«Beethoven am Bach» er et av dem.

Bildet er ikke — som man kanskje kunne tro — et dobbeltportrett av de to store B-er, Ludwig van og Johann Sebastian. Den språkkyndige leser vil allerede ha skjønt at bildet fremstiller Beethoven ved en bekk; i Wienerwald kanskje, eller i Heiligenstadt.

Det er et skoginteriør. Høysommerdagen er het, men inne i skogen er det svalt og fuktig — frodig. Oppe i et tre sitter gjøken, i et annet tre sitter noen nattergaler, bekken risler muntert forbi. Og der, se, der sitter mesteren selv, på en sten, i et herlig usportslig antrekk, håret ukjemmet, og med et uutgrunnelig blikk i øynene: *Han skriver pastoralesymfonien.*

Slik er det altså det foregår. Her ved bekken øste Beethoven av inspirasjonens kilder.

Selv gikk jeg med en komponist i maven, og da slike mavekomponister ikke alltid sprenger seg fram på grunn av iboende krefter, så bør de hjelpes litt på gli. Det sto i hvert fall klart for meg at *inspirasjon* var en nødvendig ingrediens i all komponistvirksomhet, den måtte og ville jeg finne, ellers blir verkene døde og uten liv.

Jeg var ikke dummere enn jeg skjønnte at inspirasjonen finner man i naturen; neppe i Jørgen Bjelkes gate (enda lønnetrærne er nesten 200 år gamle, og løvetannen vokser frodigere der enn mange andre steder) — og mest inspirasjon finnes naturligvis der det er